

De Confessiones van Hubert Cossey

| Opgetekend door Anton Maertens | redactiesecretaris |

"Ik vind geluk moeilijk definieerbaar, grijpbaar. Hoewel ze er nu meer onderzoek naar doen. Ik heb daar altijd een beetje problemen mee gehad, als je dat allemaal kwantitatief wil uitdrukken, nee (*zucht*). Je kunt dat fenomeen waarschijnlijk maar op een heel eigen manier benaderen. Er zijn sommige dingen die je niet kunt meten. Je kunt niet alles meten of vatten."

Leven

"Al vrij vroeg na mijn doctoraat in de psychologie constateerde ik dat fundamenteel onderzoek niet meteen mijn ding was. Voor onderzoek omwille van het onderzoek en de kennisverruiming paste ik en ik heb mezelf in de richting gezet van meer toegepast, sociaal-wetenschappelijk onderzoek.

Ik ben in 1974, dus 33 jaar geleden, hier begonnen, in oktober van 1974 is het vernieuwde HIVA opgestart en ik werd aangeworven om vooral vormings- en opleidingsactiviteiten op te zetten; daar is niet veel van in huis gekomen, maar ik heb vooral onderzoek gedaan naar onderwijs, cultuur en vorming. In 1993 werd ik hier directeur. Ik heb van mijn opleiding psychologie wel meegenomen dat je problemen niet zomaar kunt aanpakken: je hebt een conceptueel kader en een systematiek nodig. Je moet goed kunnen rapporteren.

En ook autonoom werken was en is heel belangrijk. Onze baas had vroeger zoveel assistenten en die was zoveel in het buitenland, dat je het bijna op je ééntje moest doen. In die tijdsgeslacht - nasleep 1968 - werd er nog heel ideologisch gedacht, ook binnen de wetenschap. In het begin dat ik hier aankwam, dacht ik: '(*Vloekt*), wat is dat hier (*lucht*): die wetenschappers zijn hier heel de tijd aan het babelen. Meer die gestructureerde manier van werken, onderzoek dat empirisch moet onderbouwd worden was er nog weinig, dat was aan die tijdsgeslacht vreemd."

Unieke banden

"Er waren drie dingen fundamenteel voor het HIVA en nu nog voor een stuk eigenlijk. Het eerste was dat we ons met beleidsgericht en praktijkgericht onderzoek wilden bezighouden, dus vertrekken vanuit problemen en vragen. Het tweede was dat we interdisciplinair

werk moesten verrichten. We waren op dat gebied wel erg vernieuwend: we zijn met drie begonnen, een psycholoog, een econoom en een socioloog. En het derde, en dat is ook nog altijd zo, is dat wij structureel en inhoudelijk samenwerken met de Christelijke Arbeidersbeweging.

De band met de Beweging zie je in twee aspecten: allereerst in de raad van bestuur. Er zijn twee partijen die samen een instelling besturen en ze hebben beide duidelijk veel invloed. En het zijn toch twee verschillende werelden, de universiteit en de Beweging, je ziet dat voortdurend. Beiden houden elkaar in evenwicht. Een tweede heel belangrijk aspect is dat de keuze van de thema's hierdoor bepaald wordt. We gaan thema's bekijken met betrekking tot de werknemersgroep - in het begin - en nu is dat ook uitgebreid tot kansengroepen, sociale organisaties, sociale instituties en instellingen, en groepsverenigingen.

De manier waarop je onderzoek doet, en dat lijkt mij het voordeel van de band met de universiteit, is dat je ingebed bent binnen het academisch milieu en dat dat je garanties geeft voor kwaliteitsbewaking en onafhankelijkheid. Maar je hebt ook het voordeel dat je contact hebt met een heel netwerk en een resem publicaties, sneller dan wanneer je bijvoorbeeld op de studiedienst van het ACW zit. En wij maken ook deel uit van die universitaire cultuur wat ook wil zeggen dat we er sneller op worden afgewogen inzake kwaliteitscriteria.

De invloed van de Beweging geldt trouwens

ook op andere gebieden. Een paar jaar geleden werd de universiteit georganiseerd naar groepsstructuren. Er was veel discussie waar het HIVA best zou 'ingepast' worden. Voor de inhoudelijke werking vallen we nu onder de groep Humane Wetenschappen, maar we zijn niet 'verpakt' in een bepaalde faculteit. In deze discussie heeft de Beweging doorgewogen.

*Hubert Cossey
is afscheidnemd
directeur van het HIVA.*

Pijnpunten

"Na al die jaren vind ik dat er te weinig doorstroom is wat betreft de wisselwerking van intellectueel materiaal, van onderzoeksinfo tussen het HIVA en het ACW en zijn deelverenigingen. De wisselwerking is zeker niet slecht, maar ik voel dikwijls aan dat er - van de twee kanten - te weinig gecommuniceerd wordt omtrent de verwachtingen, omtrent de ondersteuning van onderzoek. Voor het ACV, daar hebben we nog een vrij gestructureerde band mee en inzake samenwerking voor het ACW, valt dat nog mee maar voor de rest van de Beweging toch minder. Het formuleren van die werknemersproblemen en het doorgeven

van een aantal thema's gebeurt, maar had wel veel intenser kunnen zijn.

Voor de Bewegingspers heeft het zeker ook met een gebrek aan connecties te maken: mensen die elkaar niet genoeg kennen. De meeste mensen weten wel dat het HIVA bestaat, maar heel concreet die reflex om 'ja, we zijn aan het werken rond arbeidsmarkt, of rond wonen', en 'het HIVA heeft misschien iets bruikbaar' is er niet. En ook omgekeerd bij ons de meeste onderzoekers hier zijn niet meer structureel gekoppeld aan de Beweging. Het heeft ongetwijfeld ook wel te maken met de vorm waarin die informatie kan gecommuniceerd worden. Maar daar kunnen we iets aan doen. De slotsom blijft wel dat er te weinig wederzijdse communicatie geweest is. Dat zou ongetwijfeld mogen verbeteren."

Krijtlijnen

"Er zijn voor ons drie belangrijke criteria, ook voor de toekomst, waarop we moeten beoordeeld worden. De eerste zijn de wetenschappelijke criteria en dat betekent dus onder andere publicaties. Ten tweede heb je de beleidscriteria: het maatschappelijk relevant uitvoeren van onderzoek, wat natuurlijk niet zo simpel is om daar indicatoren of criteria voor vast te leggen, bv. impact op het beleid. Het is nu de bedoeling om een soort van evaluatie te doen omtrent de werking van het HIVA. Dat zal één van de discussiepunten worden, van de zaken die moeten uitgeklaard worden wat we onder maatschappelijk relevante criteria kunnen verstaan. Je hebt daar een aantal indicatoren voor o.m. een aantal

publicaties in maatschappelijke tijdschriften zoals in 'De gids' bijvoorbeeld, daar zien we duidelijk toch een aantal publicaties die meer naar praktijk en beleid gericht zijn. Dat is toch ook belangrijk?

En het derde criterium waarop we kunnen en zouden moeten beoordeeld worden, is het management van mensen en projecten. Uiteindelijk: 90% van de middelen - om het in markttermen te zeggen - moeten wij zelf zien samen te brengen. Dus, je kunt hier ook niet met mensen werken die van toeten of blazen weten over financiën en men moet in team kunnen werken. Vandaar: die spanning blijft precies bestaan tussen wetenschap, middenveld en markt. In die zin is het ook niet zo evident om de juiste mensen te vinden, die competenties hebben om deze drie criteria goed te kunnen interpreteren."

“

Nasleep 1968 toen ik hier aankwam, dacht ik: '(Voekt), wat is dat hier (Iacht): die wetenschappers zijn hier heel de tijd aan het babbelen.'

Kweekschool

"Daarom is ons personeel ook wel gegeerd. Het HIVA is toch een kweekschool geweest - naast het onderzoek -, voor een heleboel verschillende instituten, bijvoorbeeld de universiteit. Ik zie toch een aantal mensen die een kortere of langere doorgang hebben meegemaakt op het HIVA en later naar de universiteit zijn doorgegaan, om geen namen te noemen: een

Manu Gerard, een Luc Sels, Hans De Witte,... En dat voel je wel hoor. Dat netwerk voel je nog, heeft nog altijd impact. Een tweede groep gaat naar de Beweging; en daar gaat het toch wel meer richting de studiedienst en niet zozeer naar het beleid. Alhoewel, Ann Demeulemeester is hier ook gepasseerd als onderzoeker. Heeft dat nu veel impact? Dat hoop ik toch een beetje (*lacht*). En misschien een laatste, belangrijke groep: de administraties en de kabinetten. Als je dat moest nagaan, hoeveel mensen daar naartoe zijn gegaan: naar kabinetten van de

Hubert Cossey in gesprek met zijn opvolger als algemeen directeur van het HIVA, Patrick Develtere. Patrick was van 2003 tot september 2007 hoofdredacteur van De gids op maatschappelijk gebied.

CD&V, sp.a en ook de groene partij. Er is de hoop - en niet altijd de ijdele hoop - dat de doorgang op het HIVA met de typische vorming en de maatschappelijke interesse dat dit in die functies ook een impact heeft."

Blinde vlekken

"Er zijn misschien wel een paar domeinen die we qua onderzoek niet genoeg belicht hebben. 'Gezin' is bijvoorbeeld zoiets, ook bekeken vanuit de interesses van de Beweging. Ik vind dat daar veel te weinig onderzoek naar uit gaat. Hoe is dat gekomen? Dat 'gezin' is één groot gat. Relaties in het gezin, kinderen, veranderingen in het gezin,... dat hebben we gemist. Stress en impact van arbeid op gezin komt nog enigszins aan de orde, maar de relaties en structuren van het gezin, bv. éénoudergezinnen, verhoudingen met grootouders etc. komen maar tamelijk sporadisch aan bod. Niet genoeg, vind ik. Dat was een blinde vlek. Net als ruimtelijke ordening. Bekeken vanuit de interesse van de Beweging is daar toch te weinig mee gedaan. Ruimtelijke ordening is toch ook belangrijk voor de Beweging?"

Inzake ecologische denkbeelden, denk ik, dat we daar toch tamelijk pro-actief hebben aan meegewerkt. En dat kwam eigenlijk voornamelijk doordat eerst mensen als Patrick Develtere zijn gekomen voor ontwikkelings-samenwerking. En iemand als Hans Bruyninckx heeft toch een tiental jaar geleden goed werk geleverd rond indicatoren voor duurzame ontwikkeling. We zijn geen pioniers geweest - de ecologische beweging bestaat al lang -, maar we zaten wel in de kopgroep."

Onderzoek

"Je kunt een onderscheid maken tussen drie soorten beleidsonderzoek. De reële impact van onderzoek op het beleid kun je natuurlijk moeilijk meten. Er zijn een heleboel andere factoren die meespelen in beleid zoals macht en bepaalde belangen. Bij ons heb je ten eerste beleidsvoorbereidend onderzoek. Een goed voorbeeld is leerplichtverlenging en deeltijds onderwijs, wat voor de Beweging heel belangrijk was als thema. Dat was nog begin jaren '80: we hebben toen teksten gemaakt, geen afgewerkte wetteksten, maar meer over 'wat is deeltijds leren?', 'welke vormen heb je daar?'. Zoals altemeer lerend, het concept van leren te koppelen aan werken. Dat is een goed voorbeeld van beleidsvoorbereidend onderzoek, en het heeft ook zijn impact gehad. Vaak werkt dat goed door comparatieve methoden: door te vergelijken met onze Europese buurlanden.

Een tweede stap in beleidsonderzoek is de monitoring waarbij je in de gaten houdt hoe een bepaalde beslissing loopt in een sector. Je houdt met andere woorden gegevens bij over de uitvoering van maatregelen. Zo zijn er op het vlak van arbeidsmarkt indicatoren ontwikkeld en bijgehouden, zoals Peter van der Hallen voor het steunpunt WAV heeft gedaan.

Maar de derde stap, misschien de belangrijkste, is evaluatie: wanneer beslissingen die

“

Het voordeel van de band met de universiteit is dat je ingebed bent binnen het academisch milieu en dat dat je garanties geeft voor kwaliteitsbewaking en onafhankelijkheid.

genomen zijn door het beleid, kunnen gecontroleerd worden. Maar het bedrag dat men besteedt aan evaluatie van overheidswege is veel te beperkt. Ik zeg dat niet om mijn eigen

winkel te spijzen. Als je ziet hoeveel geld er bv. naar onderwijs en arbeid gaat, dan is het deel gereserveerd voor evaluatie een erg beperkt budget heel erg weinig, zeker als je bijvoorbeeld de vergelijking maakt met Nederland... Daar wordt evaluatie door een onafhankelijke instelling veel meer gesteund. Als je nu 0,1 procent van de middelen zou voorbehouden om evaluerend onderzoek te doen, maar die gewoonte hebben we hier niet. Dat heeft ook wel met traditie te maken: nu gaat een minister wel zijn beleid laten evalueren door zijn administratie, maar dat is niet zo onafhankelijk en daarenboven - in alle bescheidenheid gezegd - niet altijd even goed. Die traditie om dat te laten doen door externen, is hier niet zo sterk. Je hebt wel de Steunpunten, dat moet je er zeker bij zeggen, maar in het algemeen vind ik de budgetten voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek vrij laag."

Maatschappelijk debat

"Op het gebied van Onderwijs spelen we mee in het maatschappelijk debat. Ook op het gebied van de arbeidsmarkt in het evalueren van een aantal maatregelen. Maar dat kan wel verbeteren door meer frequent met een aantal standpunten naar buiten te komen. We heb-

ben er hier intern ook over gediscussieerd. Moet je altijd met standpunten naar buiten komen op basis van onderzoek? Ik vind van wel. Misschien moeten we inzake een aantal andere thema's naar buiten komen en proactief een aantal zaken verwoorden. Maar dat is dan voor de nieuwe groep. Er zijn daar verschillende opvattingen over. Er zijn een aantal mensen die misschien wel terecht zeggen dat je aanwezig moet zijn in dat maatschappelijk debat, dat je sneller standpunten moet innemen. Naar de algemene pers toe, merk ik dat er gereageerd wordt op basis van nieuws-waarde. Als je bv. iets publiceert rond zwart-werk, heb je kans dat ze toehappen. Als het een trendy onderwerp is, krijg je makkelijk aandacht. Bij moeilijkere en maatschappelijk langdurige problemen zoals ongelijkheid in het onderwijs, is het veel moeilijker om daar belangstelling voor op te wekken. Ik ben voor de positie van geëngageerde intellectuelen, maar die positie moet goed onderbouwd zijn. Het risico dat je loopt als je zomaar standpunten gaat verkondigen is dat er wordt gevraagd: is dat nu het HIVA, of spreekt die persoon ten persoonlijke titel? Dat is een lastige discussie. Hoewel ik vaststel de laatste tijd dat academici het maatschappelijke debat op een aantal punten wel aangaan."

Beïnvloeding

"Politici en beleidsmakers proberen het onderzoek te beïnvloeden. En weet je wat het is? Het probleem is dat dat *mag*. Ik bedoel: vroeger was dat heel anders, je kreeg een bepaalde som geld van de overheid en wat je er dan mee deed, stak niet al te nauw, bij manier van spre-

ken. Je moest je veel minder verantwoorden dan nu. Maar in de probleemformulering is het toch echt wel nuttig dat je tenminste weet van elkaar: ja, wat wil je nu eigenlijk? Het moet concreet geformuleerd worden, het moet voor beide partijen duidelijk zijn. Interferenties nadien naar methodiek toe of resultaten kan niet, maar ik heb het tot nog toe niet meege-maakt. Wat er wel soms eens gebeurt is dat de communicatie ingetoomd wordt. Zo werd een rapport over het aantal ongekwalificeerden in het onderwijs niet direct vrijgegeven. En dat vind ik wel een probleem. Maar dat staat contractueel vast, dat je toestemming voor publicatie van uw opdrachtgever moet krijgen, tenzij dat je na maanden niets hoort. De opdrachtgever beslist wat er naar buiten gaat en wat niet. En als het geen goed-nieuws-show is, durft men dat wel eens achterhouden.

“

Na al die jaren vind ik dat er te weinig doorstroom is wat betreft de wisselwerking van intellectueel materiaal, van onderzoeksinfo tussen het HIVA en het ACW.

Er komen ook steeds meer consultancygroepen die zich mengen op de markt van onderzoeks-opdrachten. Maar het HIVA kan daar kwaliteit tegenover zetten. We zijn een stuk beter. Daar ben ik zeker van: rond een aantal thema's (arbeidsmarkt, onderwijs) zijn we zeker beter. Niet altijd zo *flashy* maar beter. Wat we nog niet doen en da's een uitdaging naar de toekomst, is het letterlijke *consulting*. We zijn

veel beter op het gebied van kwaliteit van het onderzoek vanuit die universitaire achtergrond, maar inzake de vertaling van het onderzoek naar het beleid, praktische materie, kunnen we wel nog iets leren. Als dat tenminste de opdracht is, maar da's waarschijnlijk hoe langer hoe meer deel van de opdracht."

Uitdagingen

"Ik vind de integratie van bepaalde kansengroepen op een aantal maatschappelijke domeinen zoals onderwijs & arbeidsmarkt een heel serieuze uitdaging. Zoals in het onderwijs (*vloekt*) - dat moet je nu toch toegeven! - dat is toch bijna een generatie dat we proberen de ongelijkheid te verkleinen. Hetzelfde geldt ook voor de arbeidsmarkt. En dan hebben we het natuurlijk ook over allochtonen. We zitten toch wel - in tegenstelling met een aantal andere landen waar het ook niet allemaal rozengeur en maneschijn is - écht slecht.

In onderwijs, waar de bereidheid er wel is, maar de resultaten niet al te groot. En op de arbeidsmarkt waar de bereidheid maar half is en de resultaten ook niet al te groot. Dat gaat wel vooruit, maar ik heb nu een spanne van vijftieng jaar gezien, maar dat gaat zo traag, zo moeilijk. Een goed voorbeeld zie je trouwens ook in Brussel: een heel grote werkloosheid bij allochtonen, op 20 km ligt Zaventem, de luchthaven waar ze om werknemers schreeuwen. Op de arbeidsmarkt groeit de bereidheid, maar je hebt ook institutionele problemen. Drie jaar geleden was er nog politieke weerstand tegen een groeiende samenwerking tussen het Vlaamse VDAB en het

Brusselse BGDA, nu neemt de bereidheid gelukkig toe. En wat betreft de werkgevers als ze het nu niet doen met deze conjunctuur en met deze arbeidsmarkt, dan gaan ze het nooit meer doen.

Maar het beleid blijft te vrijblijvend op een aantal vlakken. We hebben bijvoorbeeld een evaluatie gemaakt van de diversiteitsplannen in een onderneming: wat is dat, hoe werk je dat uit, wat zijn de effecten? En uiteindelijk was de vaststelling dat het als effect heeft dat het vooral (*zucht*) een "eye-opener" was. Ja mijn botten, een eye-opener! Maar effectief mensen uit die groepen bijkomend aanwerven, gebeurt nog te weinig. Zijn wij nu inderdaad argwanend of afwachtend?"

Wijsheid

"Je leert natuurlijk veel bij over al die jaren. Mijn ervaring is toch wel, het kan misschien wat eigenaardig klinken, je moet een missie hebben, doelstellingen enz. maar uiteindelijk het belangrijkste is toch dat je met mensen kunt werken en dat is misschien een heel simpele en eerlijke waarheid, maar in de praktijk zie ik dat toch in al die jaren dat ik hier al werk. Onderzoekers hebben (*lacht*) soms de aangeboren neiging om hun eigen ding te

“

Ik vind dat er veel te weinig onderzoek naar 'gezin' uit gaat.

Hoe is dat gekomen? Dat 'gezin' is één groot gat.

doen en dat is ook goed. Maar uiteindelijk moet je trachten met de andere mensen als team te werken. Als je dat kunt, heb je een heel stuk meegenomen. En soms lijkt het evident, als alles goed gaat, kruipt er heel weinig tijd en energie in. Maar als het precies minder goed gaat bij een aantal mensen, dan steek je daar opeens heel wat meer tijd en energie in... Dat vind ik heel belangrijk. Iets anders dat ik ook gemerkt heb, veel meer dan mensen durven toegeven of vermoeden, is dat het functioneren van iemand in een job wordt beïnvloed door de situatie thuis met de partners en kinderen. Als je dat kunt inschatten, heb je daar veel aan en heeft het meestal meer impact dan de organisatorische aspecten van het werk. Beleidsmatig kun je daar weinig aan doen, maar echt waar, dat heeft veel invloed."

“

De opdrachtgever beslist wat er qua onderzoek naar buiten gaat en wat niet. En als het geen goed-nieuws-show is, durft men dat wel eens achterhouden.

Boek

"Wel ik zal een beetje voor eigen winkel spreken. 'Werk en wereld in de weegschaal. Confronterende visies over de samenleving', een soort *Liber Amicorum* dat voor mijn afscheid wordt samengesteld. En dus hebben ze me verplicht dat aan te bevelen aan iedereen (*lacht*). Maar ik meen het ook omdat, ik weet het niet goed, maar een aantal onderzoeklijnen - ongelijkheid in het onderwijs, arbeidsmarkt - verdienen een samenvatting als antwoord op 'Wat heb je nu eigenlijk al die jaren uitgestoken?' , 'Kun je dat nu eens kort zeggen?'. En dat zou daarin staan, naar het schijnt (*lacht*)."

Confessiones